A. Saus

Mossén Josep Palomer

Chopin
a Arenys de Mar

(Apuntacións históriques suggerides
per la lectura d'un "Dietari")

Próleg de J. Folch i Torres

Muz. 27/2005

CHOPIN
A
ARENYS DE MAR

(Apuntacións históriques suggerides
per la lectura d' un «Dietari»)

per

MN. JOSEP PALOMER

1921
Impremta de J. Tatjé Rossell
ARENYS DE MAR

B/1 Palomer J
MIĘDZYNARODOWY INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA BIBLIOTEKA
WARSZAWA BIBLIOTEKA TIFC
10.202

Amb llicència eclesiàstica

A D. Francisco de P. Roget

excel·lent amic, a qui tan plauen
les coses de Chopin.

A GUISA DE PRÓLEG

Diuen que una vetlla estava Mossén Josep Palomer tot malhumorat perqué ja feia uns quants dies que no havia fet cap troballa de les seves, quan de cop i volta es va sentir a cau d'orella una remor i una veueta que era d'un petit misteriós amic que té, i que com una volba se li havia acostat per dir-li:—«No t'amohinis home, ja sabs que jo no t'abandono mai! Escolta: Ja estic cansat de contar-te histories velles de reis i de comtes, de magnats i de plebeus; are vull revelar-te altres fets, més dels nostres temps i més de casa, car el que vaig a dir-te passà a n'aquesta terra i entre gent il·lustre forastera i catalana. Vull que vegis que no solament sé coses de les llunyanes anyades, sinó que també he viscut en el segle de les llums, durant el qual, es va escaure un fet trascendental en la teva vila estimada».

«Mira, escolta,—va afegir:—ves a tal lloc, regira un xic i hi trobaràs un quadern manuscrit que és un diari intim, en el qual s'hi consigna un fet ben interesant; ves, córre, reuneix tots els elements, totes les dades que trobaràs a tal i a tal lloc i digues després a plena veu als teus compatricis,—que tant m'han fet parlar en tots temps—, fes saber a tots els teus germans catalans per a que en sien contents, que el geni de la música romántica, que el gran artista i patriota polac Frederic Chopin acompanyat de George Sand—la seva perversa amiga—va ser hoste per unes hores de la vostra terra....» I el geni s'esvaí.... I es diu que a hores d'ara ja's prepara a revelar un altre secret al seu bon amic i confident d'Arenys, que deu estar novament de malhumor, car fa una setmana que no ha trobat res de nou....

Perqué si el bon llegidor no ho sab, jo li faré avinent que Mossen Josep Palomer es d'Arenys de Mar i que desde allà no sols ens ha revelat l'historia de l'estada de Chopin i la Sand a la vila llevantina, sinó que dia darrera dia ens ha explicat amb tots els ets i uts la vida de L' aventurer Bernat Pas-

qual *i unes* Anècdotes arenyenquès; *ens ha parlat d'* El Cavaller Drylleyres *i de l'* empresonament de Carles de Viana; *de les aventures d'En Gensonné, el patge de Maria Antonieta descendent d'Arenys de Mar, i de l'estada de Lucrézia Borgia a Barcelona; del pas de Maria Stuard i Carles V per la ciutat dels Comtes i de les relacions d'el català Malatesta amb el Tasso, el gran poeta italià; i, en fi, mil altres coses que ell se sap d'uns temps preterits més joiosos que'ls presents, d'uns temps en els quals els catalans erem més mondials que are, malgrat.... la telegrafia sense fils.*

Doncs bé; amb gran cura i entusiasme va anar seguint pas a pas les instruccions del geni misteriós i, ¡oh maravella! el dietari va ser trobat i confirmada la certitud de l'estada de Chopin i Madame Sand a Arenys de Mar.

Chopin a Arenys de Mar! ¿Veritat que es cosa sorprenent? Veritat que el nostre cor de catalans tot s'ens esponja en pensar que el gran poeta del piano i la forta novel·lista vuitcentista van sojornar i deambular per la xamosa vila llevantina?

Doncs llegiu el llibre i ja ho veureu com es veritat tot això i com seguint el fil de les recerques de Mossén Palomer se us renovellarà l'esponjament de que suara parlava, el qual el deurém al meu bon amic—a ell sol, que allò del ser misteriós son faules de la gent,—; ho deurém a n'aquet capellà tant senzill com arborat d'amor per les nostres coses que acaba de avalorar amb el sentit d'universalitat que les seves precioses troballes li van donant.

I ja ho veieu com jo, tant minço escriptor com gran admirador de Mossén Josep Palomer, em veig obligat pel gran afecte que'm porta, a prologar aquest volúm preciós, aquet llibret ple d'interés per l'historia de Arenys de Mar, per la biografia de Chopin i la Sand, i per l'historia de la vida catalana a la qual el pacient recercador arenyenc hi projecta des de la seva formosa vila la llum de la seva frondosa erudició i del seu geni aflamat constantment p'el gran amor a la vila nadiua i a la gloriosa terra catalana.

Que Déu li mantingui per molts anys aquest abrandament!

I. Folch i Torres

Barcelona, Abril de 1921.

INTRODUCCIÓ

Escorcollant vells papers per a refer la historia de la meva vila nadiua amb tota mena de detalls possibles, vaig trovar isolades unes notes que parlaven, encara que vagament, de l'estada que hi feren el music polac Frederic Chopín i la escriptora francesa George Sand en retornar de Mallorca l'any 1839.

De molt temps que volía donar a la llum aqueixes notes tal com les havía copiades, pero mai venía la ocasió propicia. Aqueixa se presentà, a propósit d'haver llegit una Conferencia que l'erudit escriptor D. Miquel S. Oliver va donar a l'*Associació d'Amics de la Música*, i en la qual digué belles coses del temps que sojornà el gran artista en la Illa Daurada, amb aquella copia de detalls i amb aquella dicció exclusiva d'aquest malaguanyat literat mallorquí. I allavors vaig publicar un articlet adreçat a ell que vaig titular: «*¿Chopín a Arenys de Mar?*»

En publicar-lo, no tenía la certitud que tinc actualment de la seva vinguda a casa nostra, certitud que, apart de documents que he regirat, me donà el mentat i il·lustre escriptor ja difunt. Per això avui, sense interrogacions, escric aqueixes notes que no son altra cosa que una ampliació de aquell article, tan modest com comentat fou despres per alguns periòdics; i les escric, valent-me, com allavors, de les dades d'un *Dietari* que feu un arenyenc d'aquella època, i d'altres dades històriques que parlen de George Sand, la tan genial com lleugera escriptora francesa, i de Chopín, l'artista tan delicat i romàntic com dissortat en certs afers de la seva vida.

I

ELS FULLS D'UN *DIETARI*

Signat per D. Joaquim M.ª Pujol de Pastor i Campllonch, nat a Arenys de Mar el 22 d'Abril de 1816, se servava anys enrera un *Dietari* que jo vaig veure i fullejar en una casa de Girona, en el qual, des de l'any 1835 fins al 1843 hi apuntà tots els aconteixements ocorreguts a casa seva i en la vila que el vegé nàixer.

Es verament una llàstima que aqueix *Dietari* hagi fugit de la nostra vila, seguint la dissortada familia de Pastor, de la qual, amb tot i l'opulència passada, avui quasi ni el record en resta; i és igualment una llàstima, que lo contingut en aqueixes notes romangui quasi ignorat dels meus compatricis, com ignorades romanen moltes gestes que posen molt alt el nom de la nostra vila.

Un atzar me'l va posar a les mans, i vaig espigolar quelcom de lo molt que contenen ses pàgines acuradament escrites, i em sap greu no haver fet més, aprofitant una ocasió que potser mai més tornarà a presentar-se.

***

En la part d'aqueix *Dietari* de D. Joaquim Pujol de Pastor que narra els fets escaiguts durant l'any 1839, en arribar al dia 18 de Febrer diu així:

«*Dia 18.—Procedent de Barcelona, ha parat avuy devant de la nostra casa una diligencia, y de ella han baixat quatre persones extrangeres que jo no coneixía; son aquella senyora francesa molt amiga del meu pare, que hi havia fet amistat á París, y que m'ha presentat dientme anomenarse Aurora Dupín, alabantme molt el seu talent; els demés son dos infants que m'ha presentat dientme eren fills seus, y un senyor molt flach que he sabut era*

músich. A mes, han baixat dos cavallers de Barcelona. El meu pare els ha obsequiat molt perque ja els esperava, y han pujat al Saló de dalt ahont eren la meva mare y la meva tia Joaquima que m'es padrina. Hem dinat plegats y allavors he sabut que venían de Mallorca a ont havían passat una temporada, y se entornarían aviat á París. Durant la tarde han descansat, y en la vetlla hem parlat de moltes coses y he admirat el talent de la senyora que era qui parlava més.»

«*Dia 19.—Avuy al dematí hem sortit ab els meus pares y els forasters á recórrer la Vila; la senyora Dupin anava de braçet ab la mare, y nosaltres anavem ab el músich que quasi may ha dit paraula (potser perque no parlava gayre bé el francés) fentmos creurer que no está bó; y els infants s'han quedat a casa ab la tia. Hem dinat á casa Ramis perqué el senyor don Joseph Maria, amo de la casa, ens ha volgut obsequiar. A la tarde hem anat á la Pietat en una vinya del meu pare, y allá han dit que els agradava molt. El senyor Lleu m'ha dit aquest vespre que aquella senyora era de vida lliure però que escribía molt bé y havía mogut molta remor á Fransa. Ningú ho diría veyentla y parlanthi.*»

«*Dia 20.—Avuy s'han entornat á Barcelona els forasters acompanyats del meu pare, y tots hem anat fins á «La Picordia» á despedirlos. Mentres enganxáven els cáballs al cotxe, la senyora Aurora m'ha besat y m'ha dit que me esperava a París ab el meu pare. No sé si m'hi deixarà anar. Han marxat a les 9 del matí*».

***

Fins aquí el passatge del *Dietari* que fa referéncia a l'assumpte. ¿Seria per ventura Chopin aquell músic que no deia res, que no parlava gaire bé el francès i que feia cara de malalt? Es de creure que sí, car és cosa certa que va acompanyar a Mallorca a la senyora Dupin (George Sand) i que visqué juntament amb ella en el Convent de Valldemossa. Però, ¿per què va venir a la nostra vila la célebre escriptora que tant verí va vessar, tantes imaginacions va pertorbar i tants cors va pervertir?

II

LES TERTÚLIES DE MADAME GIRARDIN

Quan finava el primer quart del segle passat, hi havia a França una allau d'escriptors, la característica dels quals era presentar-se amb el rostre pàl·lid i amb llargues crines a la faisó dels Reis merovingis; recorrien, demés, la ciutat de París amb esguard esmaperdut i indecís, semblant talment abstrets a tot ço que a llur entorn succeïa; trescaven durant les nits de lluna per les voreres del Sena, les aigües del qual perlejaven amb mil irisacions bellugadisses, i mostraven posats macilents i tothora somniadors; eren els romàntics, l'esperit dels quals regnà en aquella nació, i arreu, durant un altre quart de segle.

Tot sovint papellonejaven a l'entorn de la célebre Delfina Gay, escriptora fecunda que posseïa una maisó aristocràtica i uns salons on s'hi aplegava lo més escullit de la societat parisenca, i on en agradable *causerie* discorrien les llargues vetlles hivernals; en aquell lloc es pot bén dir que va consolidar-se aquèix caient de la literatura, car en aquells salons i en aquelles tertúlies solament es comentaven les obres i els autors que assolien èxits de semblant faisó.

Afalagats per la beutat i bona acullida de la bella Delfina, ja Madame Girardin, i encisats per les dots de sa germana Sofia, que presidia gaire bé sempre aquelles reunions de literats i d'*amateurs*, no hi mancaven pas d'assistir-hi ni el ja vell Chateaubriand, l'immortal autor de *René*, dels *Martres* i d'aquelles *Memòries d'ultratomba* que tan enrenou mogueren en publicar-se, verdader Patriarca d'aquella joventut inquieta que començava ja a remoure els cenacles literaris amb l'ubèrrim esclat de múltiples produccions i amb

el soroll de sos freqüents triomfs; ni l'acurat Lamartine, llavors en la plenitut de la seva edat i la seva facúndia, ben orgullós encara dels llorers que li havien valgut les seves *Meditacions* i les seves *Harmonies*, i que en l'avenir havia de proporcionar-nos aquelles dolçors que destil·len sa *Graziella* i sa *Regina*; ni Carles Nodier, aquell que durant la seva joventut predicava idees revolucionàries en els clubs jacobins, i que més tard, en l'any 1803, volgué imitar el *Werther* de Gœthe amb son *Pintor de Salzbourg* i ens deixà plasmat son revolucionarisme en *El darrer capítol de ma novel·la*, per a caure després en deliris terrorífics a la faisó d'Agna Radcliffe, i fer-nos discórrer per subterranis humits i fosques presons tan abundoses en la seva *Senyoreta de Mersen*

Eren contertulis asidus: el cap dels romàntics, l'allavors jove Víctor Hugo, qui a l'edat de vint anys s'havia donat a conèixer amb ses *Odes* i al cap de vuit més havia de consolidar la nova escola amb l'esclat d'aplaudiments i lloes que li valgué son *Hernani*; Alfred de Vigny, el poeta fatalista i pessimista que sols trobava puritat en el mal i que considerava com una follia l'esperança, autor de la primera traducció francesa de l'*Otello* de Shakespeare, i de la novel·la *Cinq Mars*, imitació plena de Walter Scott, qui en son *Diari d'un poeta* ens dóna una mostra bén palesa de no haver tingut jamai conviccions enèrgiques per res; Honorat de Balzac, l'autor impur de contes i novel·les pernicioses, plenes de brutals absurditats i d'impietats descarades, sense comptar les seves ficcions inverossímils plasmades en ses novel·les *Eva*, *El lliri de la vall* i *El pare Goriot;* el jove Alfred de Musset, qui acabava de publicar els seus *Contes d'Italia i Espanya* plens d'afectació i exagerat romanticisme, i que en l'avenir havia de pulsar les arpes doloroses per a contar els seus tràgics amors amb accents apassionats i desgarradors; Carles August Sainte-Beuve, el futur crític literari i allavors autor de qualque lleugera novel·leta; Enric Beyle, conegut més per son pseudònim Stendhal, que, portat de son repugnant sensualisme, arribà

amb el temps a ésser un cínic encara més repugnant, essent-ne una bona mostra son llibre *Le rouge et le noir* precursor de la seva impia *Cartoixa de Parma* i de la seva *Armance* immortal; Teòfil Gautier, el dels versos lírics, i, amb tot i sos pocs anys, autor d'algunes novel·les tan deshonestes com *La senyoreta de Maupin*, i al qual ningú hauria sospitat les excentricitats que havien d'esdevenir la seva norma futura; Pròsper Merimée, el nerviós i excèptic escriptor, que després d'haver publicat vàries narracions i contes, tots ells d'un caient melangiós i eròtic, acabava de donar a la llum la seva *Crònica dels temps de Carles IX* plena de passatges deshonestos i d'escenes provocatives que s'escauen ésser idèntiques a les que mostrà Brantome en el segle xvi; els germans Juli i Pau Lacroix, ambdós novells escriptors, i imitador aqueix del cínic Rabelais; Alexandre Dumas, cèlebre ja per la seva fecúndia folletinesca i narrador de coses inverossímils, totes elles renyides amb la història; el jovenet Juli Sandeau, feliç allavors per la benevolença amb que era volgut, i tant dissortat després en sos amors i en ses gestes literàries; l'adolescent Gabriel Ferry, conegut més per Lluís de Bellamare, qui encara no havia començat aquella sèrie de viatges que havien de donar com a fruit narracions tan interessants i honestes com son *Costal de l'indi* i ses *Escenes de la vida de Mèxic;* i concorria també a les tertúlies de sa amiga Delfina la desinvolta Aurora Dupin, que començava a escriure, i, sots el cognom de George Sand, no havia produit encara la seva *Lèlia* immoral, ni la seva ferèstega *Uscoque,* ni la seva *Spiridion* herètica, ni tantes altres que tanta perversió han escampat arreu on han arribat dissortadament llurs edicions innúmeres.

Amb una concurrència de tal caràcter, no cal pas ponderar el renom que conqueriren a Fransa i fora d'ella les tertúlies de Madame Girardin; i per això no és aventurat afirmar com afirma un escriptor d'aquella nació, el cèlebre Veulliot, que de *«aquella grillera romàntica eixiren la perversió en les costums, l'ofuscació de moltes intel·ligències i un sens nombre de passions que feren trontollar l'edifici de la societat domèstica»*.

WARSZAWA BIBLIOTEKA TIFC

INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA BIBLIOTEKA NARODOWA

Molts anys duraren aqueixes reunions, i, apart dels ja mentats, foren molts els que hi pagaren son tribut boi pertanyent a altres estaments i amb tot i ésser de ben diversa estructura intel·lectual.

III

DON VICENS PUJOL DE PASTOR

Era aqueix el qui des de primers del segle passat havia pres possessió dins la nostra vila d'un magnificent casal situat en la placeta del carrer de Vall. D'arquitectura macissa i d'estructura ben fornida, es confonia sa edificació amb els inicis de la nostra vila, i com una reminiscència d'aquelles èpoques guerreres i, sobre tot, d'aquelles èpoques en les quals els pobles llevantins veien torbada la seva pau per les incursions piratesques, servava aqueix casal, anomenat Casa de Pastor, una ampla torra de defensa en la part superior de sa façana i en l' angle més sortint que donava a la placeta. Avui, encara es conserva aqueixa gran casa, però d'ençà que les dissorts de la fortuna foragitaren d'ella sos vells senyors, són moltes les modificacions interiors que ha sofert, servant solament de l'època primitiva la factura exterior, i restant gairebé esmicolada aquella tronera de l'angle que li donava un caient guerrer, com moltes de les edificacions vetustes; i amb tot i escaure's voltada de més modernes edificacions que durant els segles s'han anat construint, no obstant sobressurt encara en mig de totes elles i dóna una bella sensació d'antigor que la fa sumament agradable i suggestiva.

***

Don Vicens Pujol de Pastor, que fou son propietari, era nat en la comtal vila de Besalú a darreries del segle XVIII, i vingué a Arenys quan contragué matrimoni amb D.ª Maria Anna Camplonch, de Mataró, establint-se en aquell casal del carrer de Vall. Era don Vicens capità de l'exército, però en l'època de son matrimoni va demanar i obtenir del rei Ferran VII passar a situació de reserva, retirant-se anys més tard del servei militar per a curar de ses propietats de Besalú i de la nostra vila, apart de les que havia heredat en

la ciutat de Girona. I des de llavors visqué a Arenys; aquí nasqueren tots els seus fills, i aquí va morir essent enterrat en la tomba de sos majors.

Quan la segona restauració dels Borbons a França després de l'anomenat govern dels *Cent Dies* de Napoleó I, i consolidat ja en el tron el rei Lluís XVIII el dia 8 de Juliol de 1815, va anar a París el senyor Pujol de Pastor per a oferir els seus respectes al nou rei a qui no coneixía i a qui mirava amb vera simpatía, com a germà que era del guillotinat Lluís XVI. Va arribar-hi a darrers de Setembre, precisament en aquells dies en què assolia el poder el fidel duc de Richelieu i quèien en desgràcia els cèlebres Talleyrand i Fouchè. Havent saludat el Monarca, va permanèixer una llarga temporada a París, presenciant un sens nombre de successos emocionants, com foren els processos de Lavalette i del mariscal Ney, i essent testimoni del fusellament d'aqueix darrer que hagué lloc el dia 7 de Desembre.

Allà a París, en aquella època, entrà en relació el senyor de Pastor amb Mr Gay, pare de les literates Sofia i Delfina, allavors jovenetes, relacions que duraren i s'estrenyeren, car retornat a Arenys a primeries de l'any següent, rebia ja en el mes de Març la visita de son amic, que romangué a casa seva uns tres mesos, durant els quals va nèixer son fill Joaquím María (autor del *Dietari* que he transcrit); i a l'iniciar-se la tardor ja retornava a París el senyor Pastor juntament amb sa esposa, hostatjant-se a casa de Mr. Gay, on admiraren ja el talent de ses filles, sens sospitar que Delfina havia de fer-se cèlebre amb el nom de Madame Girardin i havia d'èsser honrada i coneguda amb el cognom de *Muse de la Patrie*.

Aqueixes visites que mútuament es feien els dos amics anaren sovintejant durant els anys següents, i quan esdevingué la mort de Lluís XVIII, el 16 de Setembre de 1824, es trobava a París el senyor de Pastor, el qual saludà amb joia l'enlairament de Carles X, no movent-se de França fins al Juny següent després d'haver presenciat la cerimònia de sa consagració a la catedral de Reims, efectuada el dia 30 de Maig.

IV

GEORGE SAND

A darrers de l'any 1827 acabava de publicar Víctor Hugo son drama *Cromwell*, que, segons ell mateix, era la història d'un *Tiberi-Dandy*, el qual anava precedit d'un pròleg que s'anomenà *Manifest dels romàntics*.

En aquells dies ja era enmaridada amb Mr. Girardin la bella Delfina Gay; ja havia donat a la publicitat qualque producció novel lesca; i ja havia obert sos salons als romàntics i a totes ses bones amistats. A ells hi concorria, quan es trobava a París, el senyor de Pastor, vell amic seu i de son pare, i en ells s'hi trobava durant certa nit hivernal en la qual feu son ingrés apoteòsic l'autor de *Cromwell* per a rebre les lloes de sos seguidors i amics que impacients l'esperaven.

Entre els molts concorrents a la tertúlia aquella, que fou d'homenatge al cap dels romàntics, s'hi trobava, com quasi sempre, una dama de faç rosada i braument deliniada, la qual amb esguard inquisidor sotjava arreu com cercant quelcom digne d'estudi; el caient d'aqueixa dama, jova encara, car sols comptava vint-i-tres anys, era un caient ben divers de totes les altres que recorrien els il·luminats salons, i cridava verament l'atenció de tots els qui no la coneixien, mercès a ses maneres afectades i a ses agudeses viperines quan s'esquèia confabular amb algun contertuli. Era la ja cèlebre Armandina Lucila Aurora Dupin, baronesa de Dudevant, qui tanta maror havia de moure amb ses produccions literàries signades amb el cognom de George Sand.

Al senyor de Pastor, planta exòtica en aquelles reunions, va cridar-li l'atenció la susdita dama, i no va parar fins que va aconseguir oferir-li els seus respectes. I mentres

es feien comentaris sobre la darrera producció de l'heroi de la festa que rebia les mostres de consideració de sos admiradors, el senyor de Pastor platicava llargament en un recó de la sala amb la senyora Dupin, qui el va deixar admirat amb els copiosos coneixements que de totes les coses posseïa.

Des d'aquell jorn la novella amistat es mudà en fonda simpatía, la qual s'exterioritzà en noves i animades converses hagudes en reunions posteriors; i quan retornà a la llar pairal l'aristocràtic arenyenc, es plasmà aqueixa amistat en una llarga conversa epistolar.

V

FREDERIC CHOPIN

No sols anaven a les tertúlies de Madame Girardin els literats romàntics. Aqueix caient que dominava l'època, s' estenia a totes les manifestacions artístiques, i aqueixa influència es notava d'una manera ben concreta en la música, constituint-se ben manifesta l' escola romàntica entre els grans compositors d'aquell temps. I els així influenciats que es trobaven a París no faltaven tampoc a aquelles reunions cèlebres, enc que molts hi anessin com aus de pas.

Hi concorrien, quan es trobava a París abans d'escriure el seu *Roberto il Diavolo* que tant va influenciar als artistes parisencs, l'alemany Meyerbeer, i diuen que en aquelles reunions va concebir sos celebèrrims *Hugonots;* el tendre Bellini, que tant va emocionar amb son *Pirata* i sa *Zaira*, i que, amb la cooperació del poeta Félix Romani, havia de produir encara la *Norma* i la *Sonàmbula;* i l'exuberant Rossini, autor ja del *Tancredo* i del *Barbiere*, i feia poc de *Semíramis*; i Hèctor Berlioz, que tant s'inspirava en les obres de Shakespeare i de Byron i amb les musicals de Weber i Beethoven; i el pulcre Donizetti, gue ja veia giravoltar per la seva imaginació les seves *Favorita* i *Lucia di Lammermoor;* i Ferran Harold, el deixeble predilecte de Méhul, que ja havia adquirit fama amb sa *Maria;* i Liszt, el músic *virtuós* d'esguard fulgurador, autor ja d'obres macisses que venien a ésser com un preludi de ses futures *Rapsòdies;* i el vell Cherubini, qué semblava rejovenir-se quan es trobava voltejat d'aquella joventut laboriosa; i Felicià David... tots eren contertulis d'aquells cenacles literaris que tan bé encaixaven amb llurs aficions artístiques i

amb llurs especials idees, i on trobaven ambient per les seves produccions musicals.

***

Poc abans de la revolució de 1830 que foragità de la nació al rei Carles X per a entronitzar a l'usurpador i mal agraït Lluís Felip d'Orléans, feu la seva aparició a casa de la Girardin, acompanyat de Bellini, un jove de vint anys, polac de nacionalitat, el qual entrà en els concorreguts salons amb un cert encongiment. Tots els que recorrien els salons animant-los amb el ritme de ses converses, es fixaren en la delicada faç i en el caient distingit del nou contertuli, mentres s'aplegaven a l'entorn de Bellini per a que els presentés aquell jovenet que totseguit els devenia simpàtic. I Bellini els feu conèixer Frederic Chopin, recentment arribat de Viena; els explicà les seves grans dots d'artista demostrades en el Conservatori de Varsòvia i els bells triomfs assolits amb ses composicions pianístiques; i els feu avinent com per cura del príncep Radziwill i sots la direcció del professor Elsner, havia conquerit, amb tot i sos pocs anys, un nom que ja començava a ésser més enllà de les fronteres de la seva pàtria. ¡Pobre Bellini! ¡Qui li havia de dir, quan presentava a son amic Chopin, que no veuria acabar un nou llustre, i que en plena joventut devallaria a la tomba, carregat d'il lusions i sens haver pogut realitzar els somnis falaguers que havien estat l'esperança i l'únic daler d'aquella vida tan ben esmerçada! ¡Qui li havia de dir allavors com havien d'estrényer-se aquells lligams de vera amistat durant un lapse de temps tan breu! ¡Qui hauria pogut sospitar la malura que havia de segar aquella vida i havia d'apagar aquell foc que brollava de son esguard fulgurador i inquiet! ¡Ni ell mateix podia creure que en l'avenir el jove polac volgués dormir el darrer són a son bell costat, i que un mateix arbre macilent havia d'ombrejar ambdós sepulcres!

Tothom rebé com calia el jove músic polac, i les estretes de mans de totes aquelles persones que sols coneixia

per referències de son amic, l'esperonaren a concórrer a aquells salons durant les nit successives. Això ocorria el dia 29 de Juny, però les revoltes que esclataren folles i sagnants durant els dies 27, 28 i 29 de Juliol obligaren Chopin a deixar la ciutat i retornar a Viena esperant dies millors per a establir se definitivament a París, car li recava aquella ciutat on tan bones relacions havia contret durant el poc temps que hi va sojornar.

VI

CHOPIN I GEORGE SAND

Algú ha dit que el gran artista feu coneixença amb la célebre escriptora a casa de la comtessa Marliani durant una vetllada en la qual Chopin delectà la concorrència tocant vàries composicions del seu repertori; i s'ha dit també que, a l'alçar-se del piano, vegé a son enfront, contemplant-lo amb actitud extàtica, una dama alta, de rostre pronunciat i pàl·lid; que la visió d'aquella dama va evocar-li el record i la imatge de Maria Wodzinska, una joveneta que havia conegut a Dresde i havia estimat amb ver amor, havent estat segats en flor aquelles amors que havien omplert l'ànima de l'artista; resultant d'això que des de llavors el músic va sentir per la dama apareguda una irresistible atracció, que va lligar-lo i encadenar-lo durant llarg temps a eixa sirena que l'encisà. La dama era Aurora Dupin, ja coneguda per George Sand.

Així ho conten Wadzinski i Richardi, i ho recull recentment Iribarne en la història del Mestre. Karasowski diu que la coneixença es feu no a casa de la comtessa Marliani, sinó a l'hotel de la comtessa Custini. Niecks destrueix aqueixes afirmacions i ens diu que Chopin, mercès a una estratagema combinada, fou presentat a George Sand per una amiga del músic Liszt, sense que sospités la simpatia que inspirava a l'atrevida autora de *Lèlia i Valentina*. Però Fontana, Rollinat i son amic el pianista Field ens manifesten que aqueixa coneixença i aqueixes relacions es feren en els salons de Madame Girardin, notant de pas que foren durant molts anys unes relacions platòniques i que fins l'any 1836 no es lligaren d'una manera resolta.

Tingui la raó qualsevol de tants autors com han escrit

sobre el particular, el cert és que aqueixa unió fou una cosa evident amb tot i el sentir divers dels dos que s'ajuntaven.

***

A l'arribar novament a París el dia 20 de Juliol de 1831, o sigui al cap d'un any de haver deixat la ciutat, Chopin se instal·là modestament en el Faubourg Poissonnière, i visqué durant molts dies quasi ignorat, sense concórrer per res als salons que abans havia freqüentat; però el 26 de Febrer de l'any següent, amb la cooperació d'altres artistes, va donar un espléndit concert a la sala Pleyel, que fou un èxit, sabent després que entre els espectadors que més l'aplaudiren s'hi comptaven Hiller, Mendelssohn i Liszt. Allavors començà a dónar lliçons, tenint entre ses deixebles a les senyoretes de la més alta aristocràcia; i amb motiu de un altre concert que va donar a casa Rothschild, on el va presentar son antic protector Radziwill, s'obriren nous horitzons per l'artista, mereixent la protecció de les millors families de París, lo qual va proporcionar-li les dolçors de un viure sadollat d'abundor i amb totes les comodidats imaginables. Sa modesta casa del Faubourg Poissonnière, es mudà en un luxós hotel que va habitar en la Chaussée de Antin; les penúries pacientment soportades, es mudaren en hores d'opulència; i aquella indiferència pretèrita amb que les gents el notaven, devingué una admiració fanàtica.

En aquella època, la millor de sa vida, «*sos dies feliços*», com diu ell mateix, retrobà a Bellini que mostrava ja en sa faç pàl·lida i ullerosa el mal que interiorment el consumia i el precipitava a la tomba; novament freqüentà les abandonades tertúlies dels romàntics, i en tal ocasió, segons es desprèn de tots els documents que he fullejat, va fer la coneixença amb George Sand, coneixença que acabà, segons he recordat, amb amistat profunda, que havia de proporcionar, certament, hores amargues a l'inspirat autor d'aquells *Nocturns* melangiosos i d'aquelles vibrants *Poloneses*.

VII

CHOPIN A MALLORCA

Era Chopin l'encarnació més perfecta del romanticisme. El que fou Lord Byron per la literatura, ho fou ell per la música. Les mateixes exageracions, la mateixa constitució física tan malaltissa, la mateixa nerviosa sensibilitat no sempre en harmonia amb la beutat artística .. tot els fa tan semblants, que apareixen verament com dues ànimes parionès. La delicadesa talment femenina, l'esguard somniador que sempre divagava com si cerqués exquisitats recòndites en un món imaginari, el sofriment moral soportat amb una sens igual delicadesa... tot el que constituïa l'ideal romàntic, s'ajuntava en Chopin mercès a un encadenament misteriós les causes del qual no poden quasi mai determinar-se.

Per això ningú comprengué, quan s'estrenyeren, el per què de ses relacions amoroses amb George Sand, car ella era per temperament tot lo contrari del gran músic. Així ens ho digué més tard la mateixa escriptora en sa *Histoire de ma vie*: «*Jo acceptava la vida de Chopin tal com es desenrotllava, diversament de la meva. No tenint jo els seus gustos, ni les seves idees (exceptuant en coses d'art), ni els seus principis polítics, ni la seva manera d'apreciar les coses, no obstant respectava la seva individualitat, com respectava la de Delacroix i la de tots els meus amics*».

***

En la tardor de l'any 1838 el fill de l'escriptora, anomenat Maurici, jovenet de 15 anys, es trobava delicat de salut, i sa mare va acordar portar-lo a un país calent, i va escullir la illa de Mallorca. Chopin va demostrar desitjos d'acompanyar-los, car també es trobava malalt. Tothom el

creia tísic, amb tot i haver declarat el metge Gaubert que no tenia aqueix mal i que es goriria amb aire, repòs i pausades deambulacions. Ens ho narra l'escriptora en son *Hiver à Majorque*, i ens diu també que l'artista s'els ajuntà a Perpinyà, embarcant-se tots plegats en la badia de Port-Vendres per a fer per mar el trajecte fins a Barcelona, a causa de lo malament que anaven les comunicacions, ja que es trobava la nostra nació en plena guerra civil.

Des de Perpinyà havia escrit George Sand al senyor de Pastor, que es trobava a Arenys, la seva determinació d'anar a hivernar a Mallorca. Consta en el *Dietari* de son fill, en la data del primer de novembre de 1838, on, després d'explicar com es celebrà a casa seva la festa de Tots-Sants, diu: «*Mon pare ens fá saber qu'ha d'anar á Barcelona per véurer una senyora de Fransa de quina es molt amich que li ha escrit se hi trobaria al arribar de Fransa, y ha dit que mos la faria coneixer.*» Res més hi consta, ni la data en què marxà a dita ciutat aqueix senyor. Però, per lo que després es veurà, George Sand va prometre visitar-lo quan retornés de Mallorca, cosa que va complir fidelment.

L'erudit escriptor mallorquí D. Miguel S Oliver, en la seva conferència esmentada, ens conta que «*en el llibre de passatge del vapor anomenat* «El Mallorquín» (*el primer que feu la travessia de Barcelona a Mallorca*) *baix la data del 8 de Novembre de 1838, hi figuren anotats com a viatgers: Madame Dudevant, casada; M. Maurici, fill seu, menor d'edat; Madamoiselle Solange, filla seva, menor d'edat; Mr. Frederic Chopin, artista, i Madame Amelia, cambrera, els quals arribaren a la ciutat de Palma el dia 9 a dos quarts de dotze del matí.*» I la pròpia Madame Dudevant, o George Sand, en son *Hiver á Majorque*, ens fa avinent que el jorn de sa arribada a Palma era «*un jorn esplèndid, amb mar tranquila*» i «*que la calor anava augmentant per moments, de tal manera que a l'arribar-hi ens semblava trobar-nos a França en el mes de Juny*».

Una volta petjaren el sòl mallorquí, començaren les dificultats per a trobar allotjament, i a la fi s'instalaren en un

bodegón, segons expressió del mallorquí Quadrado, damunt d'una boteria; hostatge que hagueren d'abandonar al cap de vuit dies, car ni l'escriptora ni l'artista podien treballar amb el soroll continuat que movien els operaris de l'esmentada boteria. Allavors llogaren una casa situada fora la ciutat, de la qual els foragità el propietari al saber que Chopín era tísic; visqueren després uns dies en la maisó del cònsul francès, fins que s'els oferí l'ocasió d'anar a habitar una cel·la en la Cartoixa de Valldemossa.

Tals foren els primers temps de l'estada a Mallorca, dies verament penosos en què Chopin tant va sofrir i dels quals George Sand en servà un record inesborrable que la portà a criticar ben crudelment, com ho feu, la formosa illa i els seus moradors.

VIII

L'ESTADA A VALLDEMOSSA

No vull començar el present capítol d'aquestes breus apuntacions, sense descriure, valent-me de la ploma de l'escriptora, el lloc on definitivament visqué Chopin durant els dos mesos darrers que va romandre a la illa. En una carta escrita des de Marsella a son amic Rollinat, amb data del 8 de Març de 1839, diu George Sand: «*Ens instal·làrem en el Monestir de Valldemossa; el nom es poètic; la naturalesa admirable, grandiosa i selvatge, amb la mar en els dos extrems de l'horitzó; voltats de cimals gegantescos; veient discórrer les àguiles, que eren caçades fins en els tarongers del nostre jardí; amb un camí vorejat de xiprers que serpeja des de lo més alt de la muntanya fins al fons de la vall; i als nostres peus, hi veiem torrenteres dalitoses en mig d'un bosc de murtres i palmeres. Es aquell, un lloc superior en magnificència a tot lo imaginable.*»

¡Què bé devia trobar-s'hi Chopin en mig de tanta formosor! ¡Com devia enlairar-se la seva ànima d'artista bo i assaborint un conjunt tal de beutats! ¡Què belles discorrerien per ell les hores, voltat de solitut! Això és lo que pensarà el que ignori l'estat en què es trobava l'artista i els caires de son temperament. Però s'esqueia tot lo contrari. Criat Chopin en mig del refinament social, admirava mes els salons on hi rebullien beutats d'artifici que no pas els esplèndids panorames de la Natura; dònat son caient senyorívol i malaltís, el fascinava més aquella poesia que gustava en la intimitat de ses reunions, que no pas el càntic grandiós del vent i de la mar batent les roques espadades; sensitiu fins l'excés, es trobava millor en mig d'atmosferes tèbies i perfumades que no pas gustant les odoríferes i confortants emanacions dels jardins i de les selves. I aqueix enyor dels

salons parisencs, de les coquetones sales de concert on se esplaiava voltat d'artistes i d'admiradors, dels aplaudiments i frases de lloa que eixint de llavis femenins li produïen dolços extremiments de pler i de gaubança... torturava a Chopin reclòs dins la Cartoixa de Valldemossa, on lliscaven els dies en plena solitud, car moltes voltes ni el conhort de la seva amiga l'acompanyava en ses hores de angoixa que tant sovintejaven, mercès a la malaltia que anava corsecant lentament la seva naturalesa ja delicada.

Així ho contà a son amic el pianista Juli Fontana en una carta que des de la Cartoixa li va escriure el 28 de Desembre: «*Em tens instal·lat aquí, en un gran Monestir aprop de Palma, en mig de les roques i el mar. Les portes de la meva cel·la són més grans que les portes cotxeres de París; han desaparegut ja aquells guants blancs que eren ma joia, i ja no'm riço mai el cabell. ¿Ho creurás? La meva cambra apar talment una enorme caixa de morts i veig sempre la rodona volta tota coberta de pols; des de la meva finestra, prou veig els tarongers, les palmeres i els xiprers alterosos, però res em dóna goig. El meu llit s'escau col·locat sots un macis artesonat de faisó arabesca. La taula on treballo és una vella i destroçada taula quadrada, damunt la qual hi tinc un gros canalobre de plom (això és un gran luxe) amb una espelma de sèu. Les obres de Bach, els meus manuscrits, les meves notes i altres papers, és lo únic que poseeixo. Ja veus, doncs, com passa la meva vida Em trobo ben malalt, i us enyoro de debò.*»

No obstant l'isolament en què es trobava i lo poc que congeniaven amb la Sand respecte ses apreciacions del lloc, car a ella li plavia en excés la naturalesa feréstega i ses diverses notes plenes de sublimitat fins al punt de cercar-les trescant pels camps durant els instants d'una forta tempesta, no obstant tot això, reclòs dins la Cartoixa, escrigué Chopin, o almenys retocà, vàries de ses composicions més belles: un de sos *Scherzos*, algunes *Mazurques*, dues *Poloneses*, la *Balada en fa major;* i, sobre tot, reto-

cà son *Preludi en si menor* executant-lo en mig de l'espatec d'aquella tempesta que trobà lluny del Monestir a sa amiga, i que li produí aquells moments d'inquietut que es resolgueren en una crisi violentíssima de sos nervis. ¡I aqueixa amiga tan volguda per l'artista, amb tot i les seves excentricitats ben remarcables, jamai comprengué, segons ens diu Liszt, jamai endevinà el comble d'amor i d'angúnia que revelaven aquelles notes, el poema de sentiment que incloien i els graus de passió que denotaven!

I mentres Sand escrivia son infortunat *Spiridion*, obra tan plena d'absurditats filosòfiques i morals, en què l'autora ens parla d'una religió nova barrejant teories de Lammenais amb les del socialista Leroux, el malaurat artista no podia vèncer ni subjectar la seva febrosa imaginació que li representava mil espectres i fantasmes poblant aquells claustres abandonats i solitaris; i és per això que George Sand escriu que Chopin «*era un malalt detestable, car moltes voltes al tornar ella de ses excursions nocturnes el trobava pàl·lid davant del piano, els ulls extraviats i els cabells drets damunt la testa.*»

IX

RETORN DE LA ILLA

A primers de Febrer de 1839 l'artista s'agravà en son mal, i allavors fou quan decidiren resoltament abandonar la illa; i estava tan decaigut a l'executar-se aqueixa determinació, que la mateixa George Sand confessa «*que el pobre Chopin ni forçes tenia per a arrocegar els seus talons, i que a l'arribar a Palma va tenir un gran vòmit de sang que va consternar a tots*».

I en un d'aqueixos primers dies de Febrer s'embarcaren, amb penes i treballs, cap a Barcelona, fugint d'aquella Mallorca que tant avorrien i on havien estat rebuts i tractats tan malament, resolt Chopin a cercar aures més platxerioses a Fransa i a Itàlia, i resolta Sand a bescantar als mallorquins i, sobre tot, a les dames mallorquines que tant li havien fet el buid durant sa permanència entre elles. ¡No veia aquella francesa desinvolta que les seves maneres, la forma irregular amb què es presentava, com abans havia fet a Venècia, topaven amb el caràcter i les consuetuts mallorquines, pures encara i plenes d'una simplicitat meravellosa! ¡I no veia que tothom sabia son sectarisme, ses aventures escandaloses, son divorci amb el baró Dudevant i la consegüent estada a la ciutat de l'Adriàtic acompanyada de Musset el qual havia abandonat boi menyspreant-lo sens mirar que havía estat la seva víctima! ¡I no veia que als senzills moradors d'aquella terra dolçament contemplativa els repugnaven la impudència i l'amor lliure!

Perquè era una cosa insòlita a Mallorca veure a una dona vestint el trajo masculí, fumant pels carrers i avalotant constantment per la més lleu insignificància; era una cosa ben nova a la illa, sentir pregonar l'emancipació matrimonial, i clamar contra la *tirania* del vincle indissoluble; i era

una cosa que extranyava a aquella bona gent, oir disertacions sobre el culte de l'home, l'odi a la societat natural, la satisfacció de les passions i demés utopies sustentades pels comunistes francesos.

I per això des del primer moment ja fou antipàtica George Sand a tothom, com simpàtic s'escaigué per molts el malalt Chopin; i per això mai pogué congeniar la dama amb aquella societat; i per això se li feu aquell buid que tanta indignació li va produir. I l'odi, el despit, la més fonda indignació, foren, segons ens diu son compatrici Fernet, els seus companys durant el trajecte de Palma a Barcelona.

***

A l'arribar an aqueixa ciutat, es trobava tan decaigut Chopin, que tingué un nou vòmit de sang, i baixà del vapor arrocegant-se com un espectre; però mercès al metge del barco, se li deturà aquella hemorràgia del pulmó i s'inicià quasi repentinament una bona milloria.

X

LA VINGUDA A ARENYS

I arribem a ço que es pot dir és objecte i fi d'aqueixes apuntacions, o sigui la vinguda del gran mestre del piano a la nostra vila, enc que hi vingués de remolc acompanyant a la seva amiga, qui complia un compromís de vella amistat. I som ja a les planes del *Dietari* que he transcrit al començar aqueixes notes.

En el matí del dia 18 de Febrer s'aturà davant la senyorial casa de Pastor una diligència procedent de Barcelona, de la que en baixaren la senyora Aurora Dupin (George Sand), dos fills seus (M. Maurici i Mlle. Solange), un artista molt flac (Chopin) i dos cavallers de Barcelona, d'un dels quals ja parlaré més endavant Don Vicens Pujol de Pastor, que els esperava, els rebé amb l'amabilitat que era sa característica, i cavallerosament els oferí son magnificent hostatge esperant hi gustarien, apart de les dolçors de l'amistat, l'hospitalitat més plaent. Una volta feu a son fill que l'acompanyava les presentacions de rúbrica, pujaren tots plegats al saló principal de la casa, on els esperaven la seva muller i la seva germana, les quals els donaren igualment la benvinguda i refermaren sos desitjos de que els fos ben agradosa la seva estada a Arenys i en aquella maisó que posaven a la seva disposició.

A l'hora de dinar es parlà de Mallorca, i encara que les notes del *Dietari* no indiquin en quin sentit s'ocuparen de la illa, és de creure que no foren pas mots de lloança els que brollaren dels llavis de la George Sand, car no trigà molt temps a estampar mil vituperis adreçats a la gent mallorquina i a la illa que anomenà dels *Simis*. La tarda d'aquell dia fou tarda de repòs pels viatgers, car havia de cansar molt un viatge en diligència, i més trobant-se Cho-

pin delicat després de l'hemorràgia que l'escometé a l'arribar a Barcelona; i en la vetlla, que discorregué animada, admirà a tots (ho diu el *Dietari)* la loquacitat de la dama i l'abundor de coneixements que tenia dels variats assumptes que foren objecte de la conversa.

L'endemà al matí sortiren tots plegats a recórrer la Vila, donant el braç l'escriptora a la senyora de Pastor, i Chopin anava amb els demés, pal·lid i ullerós, parlant molt poc durant l'excusió pels nostres carrers, lo qual feu sospitar que es trobava realment malalt. Visitaren la casa senyorial de Ramis (quasi la única que sortosament encara avui es conserva en son primitiu estat, i única que ha escapat de la desfeta que ha anorreat les cases senyorials de la nostra vila), i allà Don Josep Maria de Ramis els va complimentar i obsequiar amb aquella galanteria que sempre el va distingir, i no cal dir si els seria plaent l'estada en aquell quasi palau, lloc de reials estances, situat al cor de la població i parat amb totes les comoditats i luxe.

A la tarda, és de creure que tots plegats, anaren a la *Pietat,* on, en el lloc que avui hi ha el cementiri, hi tenia Don Vicens unes frondoses vinyes. I en aquell lloc panoràmic des d'on es veia blanca com una coloma tota la vila, tenint el mar blavíssim a l'enfront i cap al nord les serralades que l'encerclen; des d'on es notaven les veles llatines d'espesses barquetes recorrent les aigües i deixant rera seu una estela suavíssima que lentament anava disfumant-se; i des d'on s'oïa, com un murmuri dolcíssim, el lleu fressejar de la vila i l'acompassat colpejar de les aixes que pujava collet amunt com un eco ple de cadències i ritme... L'artista i l'escriptora que venien de Valldemossa, trobaren també bell aqueix nostre panorama, i així ho varen manifestar mentres retornaven plens de joia a la llar dels senyors de Pastor per a passar-hi la segona i darrera vetlla.

A primeres hores del matí del dia 20 la diligència que havia de portar-los novament a Barcelona ja estava parada a *La Picòrdia* esperant als viatgers; els quals, acompanyats de tota la familia que durant tan breus dies els havia

hostatjat, s'hi atançaren a les nou del matí, i allà, mentres enganxaven els cavalls, canviaren els mots de comiat i les promeses de futures visites. El senyor Pastor els acompanyà a Barcelona, i és de suposar que igualment els acomiadà quan s'embarcaren en el moll per a dirigir-se a Marsella.

***

¿Va tocar Chopin el piano aquí, a Arenys, durant la seva breu estada en la vila? Aqueixa interrogació que s'ens acut no és pas ben fàcil de respondre. Com que de sa vinguda sols tenim les noticies que ens dóna el *Dietari* del senyor Joaquim Pujol de Pastor, i en ell no es parla d'això, sols podem suposar ho per deduccions.

I fem el següent raciocini. Chopin a l'arribar a Arenys estava malalt, i ho donà a conèixer durant tot el temps que hi va permanèixer; i, basats en això, hem de creure que no estaria per donar concerts, encara que fossin dins del cercle familiar.— Altrament, en la casa de Pastor hi havia piano, un *Pleyel* que es va adquirir a París i que des d'Arenys va passar a Girona, piano que recordava una filla ja difunta, la qual morí en la flor de l'edat i tenia molta afició a la música Ara bé; havent-hi un piano, i sobre tot un *Pleyel*, em sembla que això havia de constituir una vera temptació per un artista de les condicions de Chopin amb tot i trobar-se delicat. I per això ens atrevim a suposar que, en aquelles vetlles de què ens parla el *Dietari*, durant les quals es parlà de tantes coses, l'artista no resistiria a la temptació i tocaria quelcom de son vast repertori.

Això són solament suposicions, i amb elles tanquem aqueix capítol per a fer-ne de noves en el següent.

XI

¿ESPRONCEDA A ARENYS?

Quan es va donar l'ordre d'empresonament de tots els membres que constituïen a Madrid la societat política *Els Numantins*, fou empresonat un jove poeta que era comptat com un dels capitostos d'aqueixa agrupació conspiradora, i ho fou en un convent de Guadalajara. Això ocorria en 1826, i era Josep de Espronceda, futur autor de *El Diablo Mundo*, el jove poeta empresonat. A l'eixir de la presó, retornà a Madrid, però veient que s'el vigilava molt, s'en va allunyar marxant cap a Portugal; d'allà anà a Anglaterra, i en les revoltes de Juliol de 1830 apareix a París batent-se darrera les barricades, ajuntat amb els que anaven a destronar el rei Carles X.

Tres anys va permanèixer a la capital de Fransa, i retornà a Madrid mercès a l'amnistia general donada l'any 1833. Romàntic com era, per temperament i per les contingències de sa vida, Espronceda es feu amic amb els capitostos d'aqueixa tendència que, com ja s'ha dit, freqüentaven els salons de Madame Girardin. I no va faltar-hi pas a aquelles tertúlies on, a més d'afers literaris, s'hi debatien les qüestions polítiques d'actualitat; allà s'hi creà dos amics amb els quals servà perfecta intimitat, essent llarguíssima la correspondència que es creuaren quan Espronceda efectuà son retorn a Espanya. Foren els susdits amics Alfred de Vigny i Aurora Dupin.

Novament instal·lat a Madrid, va ingressar en el cos de Guardes Reials, però a causa d'uns versos que no plagueren al primer ministre, aquest el va destituir i el va exilar a Cuéllar. Quan la promulgació de l'Estatut, retornà a la Cort i va ingressar com a redactor en *El Siglo*, periòdic que dirigia Don Bernardí Núñez. Però son esperit aventu-

rer i ses idees polítiques el mogueren a pendre activa part en els moviments de 1835 i 1836, durant els quals lluità en les barricades i va pronunciar discursos violentíssims; això fou causa d'una nova persecució, per a fugir de la qual hagué de viure amagat.

***

Durant aqueix període, que durà fins a 1840, és quan el trobem a Barcelona, segons ens conta un de sos biògrafs el senyor Josep A. del Real, on visitava ocultament els clubs polítics i els cenacles literaris; i ens diu el mateix biògraf que quan la casa Bergnes va editar *Lèlia* i *El Secretari Privat* de George Sand, fou Espronceda qui corretgí les proves d'imprenta, i ho feu gustosament per tractar-se de una seva amiga. I per això no és estrany que una de les primeres visites que va rebre la literata al venir amb Chopin a Barcelona i sojornar-hi uns dies ans d'embarcar-se per Mallorca, fos la del romàntic Espronceda, son admirador, el qual l'acompanyà repetides voltes durant aquells dies; i, segons el tan mentat biògraf, llavors li exposà la idea de publicar son poema *El Diablo Mundo*, idea que mereixé les lloes de l'escriptora francesa.

A son retorn de Mallorca ja trobà a Espronceda que els esperava, car fou sabedor, per una lletra que li fou adreçada des de Valldemossa, de la determinació feta de tornar a Fransa a causa de l'estat delicat de Chopin. L'escriptor francès Mr. Emile Richard, en un esboç que feu de la peregrinació de George Sand, s'entretè molt en narrar ses aventures de Venècia amb Alfred de Musset, i s'ocupà molt poc de lo de Mallorca amb Chopin; però al parlar del retorn de la illa, diu que durant els dies que romangueren a Barcelona abans d'embarcar-se per anar a Marsella, sempre els acompanyà «*Mr. Espronceda, literat conegut en els cenacles de París*»; lo mateix ens diuen l'espanyol senyor del Real i Don Antoni Ros de Olano, son prologuista de *El Diablo Mundo*.

I ara cal preguntar: donats aqueixos antecedents, co-

neguda l'amistat d'aqueixos literats, sabent ses visites de Barcelona, ¿no seria per ventura Espronceda un dels dos cavallers de Barcelona que vingueren a Arenys quan la visita al senyor de Pastor? Encara que no els anomeni el *Dietari* (tampoc anomena clarament Chopin), ¿és aventurat fer aqueixa suposició? Creiem un bon xic fonamentada aqueixa sospita, i aquest és el motiu que m'ha mogut a escriure aqueix capítol abans de cloure aqueixes lleugeríssimes notes.

XII

UNS LLIBRES DE GEORGE SAND

Jo he llegit el famós *pamphlet* titulat *Un hiver à Majorque*, i he fullejat—només fullejat—la *Histoire de ma vie*, publicacions d'aqueixa escriptora, motivada la primera per sa estada a la illa, de la qual s'ocupa igualment en la segona Dóna bo llegir les formosíssimes i inimitables descripcions que sovintegen en l'*Hiver*, però deprimeixen l'esperit els conceptes punyents expressats per l'escriptora a propòsit dels mallorquins (ja he explicat el per què en un dels anteriors capítols) que s'hi barregen, els quals verament desllustren aquelles descripcions tan galanes i plenes de vida. Diu el ja mentat escriptor Don Miquel S. Oliver que l'*Hiver à Majorque* és una flor d'odi, i que per això, darrera la seva publicació, no hi va mancar la *Vindicació* del mallorquí Don Josep Maria Quadrado, publicada en 1842, defensant els seus compatriotes de les insensates grolleries que els hi són llençades a la cara. En la segona obra, escrita molts anys després i no a cop calent, s'hi veu més la reflexió, i en ella es parla d'altra manera; però aqueixa, com he indicat, sols l'he fullejada, car és molt voluminosa.

Una cosa vaig notar al llegir-les, i fou que, en cap de les dues, s'ocupa de la seva vinguda a Arenys, de la qual no en fa ni la més lleugera referència. ¿Potser, donat el caient d'aqueixes obres, no creia cosa important ocupar-se d'aqueix incident de son viatge? ¿Potser no volia entretenir-se amb masses minúcies? ¿Potser ho considerava un lleuger incident que no valia la pena de ser tingut en consideració? No ho sé.

Això, durant uns moments, em feu venir el dubte de si serien una invenció aquelles notes del *Dietari* de l'arenyenc Pastor, per més que no ho suposava així. Trobava estrany

que ella, l'escriptora que tants detalls ha contat de tantes coses, no digués quelcom en lloança de son vell amic, tan amablement tractat en les tertúlies de Madame Girardin; i em semblava impossible que no tingués un mot per aquell que amb tanta joia li obrí les portes de son casal vetuste oferint-li amical i benèvola hospitalitat. Però, no sé com, em vingué a les mans una espècie de folletó signat per la George Sand, folletó que va escriure amb la fi d'estudiar els caires de la personalitat literària de Mademoiselle Scuderi, escriptora de l'època del rei Lluis XIV a la qual aqueix deia *lletja i negra com si sués tinta;* i al parlar dels viatges que feu aqueixa per les costes mediterrànies d'Espanya, a les que dedicà entusiastes lloes, diu George Sand que ella també les coneix, car sojornà en una població llevantina que li fou gratament plaent. ¿Se referiria per ventura a Arenys de Mar quan així parlava? ¿Seria l'hospitalitat de casa Pastor lo que li fou gratament plaent? ¿Serien ses deambulacions per la vila? ¿Li sabia greu no haver fet esment en les altres obres d'aqueixa excursió, que en aqueixa digués quelcom de les bellors de la costa llevantina? Tampoc ho sé.

Per acabar, diré que, donant el crèdit que es mereixen les notes del *Dietari* transcrit, ja que foren escrites per algú que les visqué, resulta que vingué a Arenys de Mar la senyora Aurora Dupin, baronesa de Dudevant, coneguda en el món de les lletres amb el nom de George Sand; i sabent que Chopin l'acompanyà a Mallorca on tant va sofrir per causa de la tisis que el corsecava, podem igualment afirmar que era ell el músic que no anomenen clarament les notes del senyor de Pastor; sols roman el dubte de si era Es pron ceda un dels dos cavallers que amb ells vingueren de Barcelona, per més que totes les probabilitats sien afirmatives d'aqueixa suposança.

I aquí acabo aqueixes apuntacions, suggerides per la lectura del *Dietari* amb el qual les he iniciades.

EPÍLEG

Des de Barcelona, Chopin i George Sand anaren a Marsella, i allà, amb tot i l'horror que inspirava a la escriptora «*aquella ciutat de comerciants on no hi trobava cap ambient intel·lectual*», hi romangueren fins al mes de Juny, època en la qual, després d'una curta excursió a Gènova, s'establiren a Nohant.

Retornats a París, s'instal·laren en l'allavors cèlebre carrer de Pigalle, que tant nom adquirí amb sos *cabarets* on s'hi reunia lo més florit d'aquella intel·lectualitat que fou l'ornament del regnat de Lluis Felip. El pabelló on vivien Chopin i George Sand, es veia també diariament concorregut, però els que hi concorrien anaven sols per veure la escriptora, que els entretenia amb sos col·loquis i els afalagava amb ses idees atrevides. Per això Balzac, Quinet, Lluís Blanc, Leroux, Henri Martin i Bocage, no sentien cap interès envers aquell artista que passava el dia tancat en ses habitacions o bé recolzat a l'empit d'una finestra, contemplant amb dolorós esguard tot lo que l'envoltava; i si alguna volta el distret artista s'atançava an aquelles reunions, era un motiu de tortura per als habituals concurrents, que interpretaven el seu caient abstret i silenciós, com una mostra d'orgull i ironia. ¡Solament es trobava bé, quan amb sos amics Delacroix i Fontana interpretava noves produccions seves al piano i provocava l'aplaudiment d'aqueixos benvolguts companys!

Igualment succeí, quan del carrer de Pigalle es traslladaren al *square* d'Orleans, i amb Zimmermann, Dantan i Dumas i les senyores Viardot i Marliani, provaren de fer vida comú. Chopin sols es sentia felís quan anava a Nohant, on juntament amb Liszt treballava i produia

A Nohant compongué, entre altres obres, el *Preludi* en

do sostingut menor, op 45, la *Polonesa* en *la bemoll*, op. 53 i tres de les quatre *Mazurcas*, op. 41.

L'estiu de 1846 fou el darrer que vegé transcórrer a Nohant, car l'any següent s'escaigué la sorollosa ruptura amb la seva amiga, després de viurer plegats més de deu anys. Diu algún autor que «*eixes relacions foren un tormént per tots dos, car la passió va seguir una via inversa. En George Sand va començar violentment i s'anà esllanguint poquet a poc; en Chopin va seguir una progressió asdendent*». Per això l'aclaparà i li precipità la mort aqueixa ruptura que ell cregué injustificada, atribuint l'allunyament de sa amiga a la trista enfermetat que sofria. I per més que ella parlés amb ironia brutal de son «*volgut cadavre*», i digués que la seva voluntat no va intervenir per res en aqueixa ruptura, atribuint-la sols al caràcter atrabiliari de Chopin, és un punt aquest que ha quedat molt fosc, i són molts els autors que tracten sens pietat a eixa escriptora i li fan múltiples recriminacions, sens dubte ben merescudes.

Durant la primavera de 1849, Chopin es trobà quelcom millor i s'empenyà en fer una *tournée* a Anglaterra; donà alguns concerts a Londres, on, sobreexcitat per l'èxit assolit, va fer més de lo que li permetien ses forçes, i va caurer definitivament. Retornat a París, s'instal·là a la plassa Vendòme i allà vegé discòrrer sos dies darrers acompanyat de sa germana Lluisa, vinguda expresament de Varsòvia, i de Gutmann, son amic més fidel.

S'esqueia el dia 15 d'Octubre, i es trobaven a l'entorn del Mestre que finava, la princesa Marcelina Czartorjwska, sa germana i son amic, quan entrà precipitadament a la cambra una seva deixeble i admiradora, la comtesa Potoka, recent vinguda de Niza, on sabé la gravetat de son professor benvolgut. L'ingrès d'aqueixa gran dama produí tan bella impressió en el quasi difunt Chopin, que un expressiu somriure va animar son rostre i unes lleugeres coloracions pujaren a sa faç, pàl·lida com la cera. Estrenyé efusivament les mans de la seva amiga, i li suplicà que cantés quelcom per a fer-li agradós el trespàs. La Comtesa el com-

plagué, i acostant a la cambra el Pleyel favorit, plena de emoció, intercalant-hi gemecs profundes, va desgranar—es diu,—les belles notes de la *Beatrice di Tenda*, obra de Bellini, el ja difunt amic del moribund. Aqueix episodi, donà motiu al cèlebre pintor Barrias per a executar un quadre, pot-ser el millor que ha eixit de les seves mans.

L'endemà, dia 16, Chopin va confessar-se devotament, després va combregar, i enrobustit son esperit amb la recepció del Pà de Vida, tingué valor per a adreçar an els qui el voltaven paraules d'afecte que rebien amb els ulls llagrimosos. A les quatre de la matinada del dia 17, va finar dolçament, quietament, en els braços del bon Gutmann; l'endemà tingueren lloc en el temple de la Magdalena aquells explèndits funerals que commogueren tota la ciutat de París, i en els quals, per ordre expressa del difunt, s'executà el grandiós *Requiem* de Mozart. Després foren portades ses despulles al cementiri del *Pere Lachaise*, i enterrades al costat mateix de les de son amic Bellini.

***

George Sand, d'un temperament i una ànima tan diversa, el va sobreviure llargs anys, durant els quals seguí vessant verí en les múltiples obres que anà escrivint. Va morir l'any 1876 a l'edat de 72 anys. I sigui el resum de sa llarga vida, la síntesi de tota la seva història, aqueix judici que de l'escriptora en fa En Guevara: «*Casada, divorciada, mal acompanyada, incrèdula, irreligiosa, impia, socialista, perseguidora del matrimoni, defensora de l'amor lliure contra totes les lleis i contra el mateix Déu, molt deshonesta. S'alçà furiosa i llençà anatemes contra les lleis més fonamentals de l'ordre social*»

En canvi Chopin, dintre la seva conformació artística, tingué un temperament, un caient en el qual hi veiem agermanats els sentiments cavalleresc i el dolor tradicional del polac amb la gràcia i gallardia franceses i el romanticisme germànic, formant això un conjunt tal d'originalitat, que la seva música, encara que sigui composta sols per a piano,

va influir molt i fins més enllà de l'esfera d'aqueix instrument. Totes les seves composicions són un reflexe fidel de les seves qualitats característiques, de la seva manera de ésser, de la seva tendéncia romàntica i somniadora. I aqueixes qualitats, aqueixes tendències, sobressurten amb més força en aquelles obres en les quals l'artista abandona les formes consagrades per a expandir més la seva fantasia lliure de trabes, inspirant-se en els aires de la nadiua terra, aquella Polònia dissortada i oprimida.

Per això (i sien mos darrers mots) esdevingué un artista tan exquisit i, més que tot, tan *sui generis*, que endebades molts han volgut imitar; sols el norueg Grieg, quelcom ha pogut assolir en aqueixa diem-ne lluita d'imitadors. I per això els arenyencs sentim bona satisfacció al saber el sojorn que feu a casa nostra un Mestre de tanta vàlua com era Frederic Chopin, la fama del qual traspassarà els anys i les edats.

INDEX

	Pàg.
A guisa de pròleg	7
Introducció.	9
Els fulls d'un dietari	10
Les tertúlies de Madame Girardin	12
Don Vicens Pujol de Pastor	16
George Sand	18
Frederic Chopin	20
Chopin i George Sand	23
Chopin a Mallorca	25
L'estada a Valldemossa	28
Retorn de la illa	31
La vinguda a Arenys	33
¿Espronceda a Arenys?	36
Uns llibres de George Sand	39
Epileg	41

NARODOWY INSTYTUT GRUDZIĄDZKI BIBLIOTEKA CHOPINA

WARSZAWA BIBLIOTEKA TIFC

Z biblioteki
Krystyny Kobylańskiej
2005 r.

B/1

010202
Narodowy
Instytut
Fryderyka
Chopina
B/1

Exc. 27/2005

CHOPIN
A
ARENYS DE MAR

(Apuntacións históriques suggerides
per la lectura d' un «Dietari»)

per

MN. JOSEP

Impremta d
ARENY

Donació ed Christiane Sudevant-Sand.